

Володимир Залозецький.

На сторожі Ідеї.

„Ми не в силі творити світу, але той світ, який од Бога Творця маємо, ми можемо досконалити. Політичні методи організації це не чудотворство і не магичні заклинання — а тільки засоби для такого досконалення“

В Липинський: Листи до Братів-Хлібор. стр. 469.

I.

До послідної хвилі напружена воля до життя, не задля заховання життя самого, а задля береження ідеї, створеної підйомом Його творчого духа. До послідної хвилі надія і віра в перемогу ідеї і клич керманича до віруючих і йому близьких не опускали загрожених місць і видержати на позиціях, на яких видніла в перших рядах неустрашима постать провідника, жертвуючого життям задля ідеї...

Такий послідний образ залишився нам всім йому близьким — тим, котрим прийшлося недавно так болісно з ним на віки розпрощатися.

Ці останні роки були найтяжчими в його життю. Не тільки тому, що змагалася недуга, але передусім тому, що творові надлюдської праці його цілого життя грозила повна руїна. Грізна перспектива отвиралася перед Покійним: небезпека, що ідея, якої творцем і одуховителем Він був і якій посвятив все своє життя аж до послідних хвиль, пропаде серед повного розвалу.

Міг покійний був зовсім усунутись від політичної праці, щоб рятувати останки підкопаного недугою життя. Але коли ходило про рятування ідеї — тоді не завагався він ані на хвилинку взяти це невимовно в тих обставинах тяжке завдання на себе. Він взяв його і ніс з самопосвятою аж до смерти.

Може дехто, що далі стояв від громадської діяльності Вячеслава Липинського, не зрозумів цього послідного його кроку, яким він рішучо й остаточно пірвав з організацією, що, не розуміючи суті його ідеї, своїм внутрішнім життям і зовнішню діяльністю цю ідею викривлювала і заперечувала. Також ширші круги громадянства не знали і не розуміли суті цієї ідеї, а противники, використовуючи цю необзнайомленість громадянства, находили дуже просте і тим, що думають поверховно, промовляюче до переконання пояснення цього кроку: що ніби то недуга і роздражнення довели Покійного до того, що він одним ударом ніби то знищив це все, що збудував був працею цілого свого життя. Але хто вміє зберігати себе від поверховних осудів і хто завдасть собі труда запізнатися з основними засадами ідей Покійного, той зрозуміє, що цей його послідний крок впливав з невимовною конечністю усього того, що складалося на його

життєву творчість. Між останнім кроком Покійного, а діяльністю його попередніх років, не має ніякої навіть найменшої суперечности.

II.

Ублагороднення, уморальнення та піднесення до високого етичного рівня політичних змагань українського громадянства, умастатизовання стихійної ірраціональної сили українського руху ясною, з минувшини української землі, з вимог та потреб духа теперішности і вичування майбутности впливаючою ідеєю, — були найвищою метою творчости Покійного. Їм було органічно підпорядковане все інше: теоретичний зміст соціальної теорії, ціла ідеологічна надбудова, впливаючі з традиції основи української державности, методи і тактики політичної організації і весь творчий розмах геніяльною інтуїцією вичутої будучности, для здійснення якої працював Покійний з таким захопленням.

Без того основного принципу ушляхотнення українських людей однією спільною понад ними здійснюючою взнеслою ідеєю не можна зрозуміти основ його творчости. Цей принцип ушляхотнення і піднесення українських людей однією спільною всіх об'єднуючою ідеєю — це власне той один закон, без якого не можна подумати собі ні громадянств, ні націй, ні держав — це закон, який всіх і всюди на даній землі — Батьківщині, обов'язує. І саме з точки погляду цього, з ідеї впливаючого закону, скрісталізованню та оформленню якого була присвячена ціла ідеологічна праця Покійного, треба глядіти на кожний його почин, на кожний крок та ділання аж до смерті. Від того основного закону, висловленого у своїй закінченій, завершеній повноті та цілості в ідеології, Покійний не відступив ніколи й оберігав його з мужною рішучістю безкомпромісово, чи то у внутрішнім організаційнім життю, чи то в зовнішній діяльності. Витворенню та зберіганню цього закону серед українського громадянства Він посвятив ціле своє життя, щоби випіпити його в своєму окруженні і передати його майбутнім поколінням в заповіті як центральну, об'єднуючу ідею, яка творчим поривом в гору підійме їх колись на діла, з пасивних мас виділить активну войовничу верству і дасть їй моральну силу для боротьби за державну міць української землі-Батьківщини.

Одуховлення українських політичних змагань маєстатом Ідеї-Закону — ось головна основна проблема української та майбутньої історії. Щоби досягнути цю ціль, треба ставити тверді вимоги до себе. Треба внутрішньо переродити себе, а тим впливати на переродження свого найближчого окруження, щоби море українських пристрастей побороли хрестоносним походом Духа. Треба відділити добро від зла в громадському життю і ставити мірилом громадських вартостей правду і чесність. Треба поступитися власним інтересом, коли ходить про загальне добро і сприяти здоровим моральним та справедливим основам гро-

мадського життя. А в боротьбі за ідею треба придержуватися лицарських засад почуття міри, скромності пошани противника та справедливості.

Ці зазиви Вячеслава Липинського до українського громадянства, котрими вказував він на шляхи відродження, не були у нього тільки словними закликами; писання для нього не самоціль, не література — а тільки один з засобів, тільки одна з можливостей для реалізованя певних означених ідей серед даного громадянства.

І тому він тільки цій ушляхотнюючій ідеї служить, в якій справедливість та правдивість він по своєму найглибшому внутрішньому переконанню вірить — служить не тільки творами пера — а й своїм власним життям, повнотою свого ества, цілою душею, відданням себе самого. Нераз повторював він: *„Кусники життя кидаю на папір, пишу кровю серця свого.“* Писання отже це тільки одна з життєвих функцій в сповнюванню обовязку перед ідеєю, бо не лише писання, а ціле його життя це живий примір, заохота для других віддати себе в цілості ідеї...

III.

І нараз на склоні життя бачить він: закон який він передає, ломлять ті, котрі повинні були його берегти, ломлять ті, котрим він його роками вщиплював і котрі мали передати його виплеканого в теплі любови грядучим поколінням — як втілення живущого завіщання. Закон цей ломлять не вороги, які цього закону не визнають, не неутральні, для яких цей закон байдужний — а ломлять на живих очах законодавця — свої, найближчі. Хіба ж не мусить цей — котрий бачить, що ділові його життя грозить обернутись в повну руїну, тому що оточення, якому він довіряв, відповідає на його ідейну віру, плитким безвірством, цілковитим нерозумінням ідеї і повною нездібністю цю ідею розуміти, — хіба ж цей, що бачить, що на його зазив узаконення умаєстатизовання державної форми гетьманства — це оточення відповідає беззаконним ломанням цього закону, на його заклик до зберігання загального — відповідає партикулярно — особистими мотивами, на зазив благородности — фалшом та крутійством — хіба ж цей, що все це бачить, не мусить стратити надію, що серед українських людей нема уже яфетової тієї сили, на перемозі котрої побудовані всі основи його творчості, всі підвалини його починань?

Такий страшний сумнів мусів виринути перед очима Вячеслава Липинського, коли гірка дійсність показала йому, що ті, на котрих він будував, завели до решти його надії.

Одначе під сам кінець його життя, життя, яке стануло поміж небезпекою руїни для його діла й поміж тіннями наближаючої смерті, в надлюдських змаганнях перемогла в тій надзвичайній людині, яка без віри жити не могла, знову ж — віра! Коли уже ясным стало, що зірвання з організацією, яка законові його ідеї зрадила, неминуче повторює він тим, котрі остали

при ньому: *„Мушу трохи відітхнути по тім, що сталося, бо мушу набрати нової віри до новопочатої праці й до нових людей“*. І коли минув цей короткий час відпочинку, розпочинає він працю для рятування ідеї на ново: з останками своїх сил — але з сильною вірою: *„Бог дасть, то за якийсь час нашої праці ідея відродиться.“* пише він до одного з близьких.

Отже неоправданим є погляд, що Вячеслав Липинський перекреслив своїм послідним виступом все це, що склалося на зміст його ідеї; від його передвоєнної громадської праці над освідмленням спольщеної української шляхти до кристалізації гетьманської клясократичної ідеї, опертої на правово-законній державній основі, і відси до конфлікту з людьми, які тепер називають себе „гетьманським центром“ і перед якими прийшлося йому в посліднім році життя цей правово-законний характер гетьмансько-монархічної ідеї обороняти — іде одна пряма як стріла лінія ідейної і повної посвяти праці для відродження своєї Батьківщини. І коли Вячеслав Липинський щераз в послідне кинувся в вир боротьби без огляду на це, що смерть дивилася в очі — то був це природний самозаховавчий акт творця, який бачить, що тут розходиться про життя або смерть його твору — ідеї, плоду його цілого життя.

IV.

Як нестійним є погляд, наче б Вячеслав Липинський перечеркнув своїм послідним виступом зміст своєї життєвої праці — так само нестійним є погляд, що він помилявся в основах своєї ідеї і що в наслідок цього його ідеологія не-здійснима на українських землях.

Такі погляди виростають звичайно на ґрунті скептицизму і маловірства.

Але і тут треба сказати, що не по боці Вячеслава Липинського і по боці його ідеї „помилка“. Ідеї не є чимсь абстрактним, безтілесним. Їх здійснюють люди на землі. Тому від інтелігентности, характерности, чесности та правдивости людей залежить здійснення всякої творчої та життєздатної ідеї. Натомість в руках неінтелігентних, безхарактерних, нечесних і морально упавших людей, всяка ідея може перемінитися в „бич божий“. І власне в конкретнім випадку „помилка“ не лежала по боці ані творця ідеології, ані в основах його ідеї, ані в теоретичній будові і методах здійснювання цієї ідеї — бо це є одинока державна ідеологія, яку українська земля досі взагалі видала — а лежала вона в тім, що не було в українських людей таких заложень духа і характеру, яких треба було б, щоб замисли Вячеслава Липинського здійснити. Суб'єктивне хотіння творця ідеології стрінуло тут опір в об'єктивних даних цього матеріялу, з якого йому прийшлося будувати храм його ідеї.

З тими органічними недержавною українською історією витвореними хибами українських людей мусить числитися кожний, хто на українській землі буде змагати поставити тріткий

фундамент під здорове громадянське життя. Місто захоплення високою ідеєю або образом могутньої будучності буде стрічати реалістичним змістом прикриваюче себе, ідеї позбавлене примінення до існуючих обставин, місто мужності і правдивості стріне дешеве опереткове геройство або настроєву змінчивість подразнених емоцій, місто твердої непохитності і віри в ясну ідею, цинізм або глузування з кожного ризику для чогось, що таки зараз не приносить користи.

Хто чесно колинебудь брав участь в українському життю, — той зрозуміє, що хиба не лежить в ідеологічнім заложенню, а в певних органічних недостатках того громадського матеріалу, з якого треба будувати підвалини державного життя — недостатках, за які не може нести ніякої вини творець ідеології, недостатках, які можуть вилічити щойно десятиліття.

І також не відповідає дійсності погляд, наче б Вячеслав Липинський попав по тім всім, що сталося, в розпуку і станув перед пусткою на згарищах твору свого життя. Бо хоч як болюче було його розчарування в тих людях, до яких він мав колись довіря, розчарування, яке мусіло діткнути його до глибини єства — то все ж таки ні на хвилину не тратив він певності в цьому, що ідея й її заложення правильні, що в тій ідеї висказана найглибша політична правда української землі і що тільки ця одна ідея може дати українській землі державне буття. Це сильне переконання й дало йому силу стати мужно й отверто в обороні загроженої ідеї.

А вкінці просто недорічно було б і думати (такі думки — хоч як парадоксально це звучить — були висловлювані) що джерелом непорозумінь межи Вячеславом Липинським а бувшим гетьманським центром було це, що люди, проти яких змагався Вячеслав Липинський, були переняті реалістично-окцидентальним духом і цей дух зударився із східним, себто з абстрактним „нереальним“ способом думання Покійного.

Цілковите нерозуміння основ ідеології Вячеслава Липинського відбивається в таких поглядах. Бо головними основами його ідеології це якраз окцидентальний дисциплінующий активізм це — окцидентальне панування волі і розуму над почуванням, це — врешті чисто окцидентальне почуття законности, правовості, лицарськості та чесности в громадсько-політичному життю.

Чи дійсно можна звати окцидентальним реалізмом цю примітивну ніби то „практичність“ і „доцільність“ заступників недержавної надії, яка каже їм, що ніби то без ідей і без захоплення образом будуччини повстане українська держава від самого лише, так сказати б, винюхування „реальних хотінь українських мас“?

Бо дійсно той, хто не розуміє, що „реалізм“ у націй державних мусіть прибрати цілком інші форми, як у націй недержавних — ніяк не може уявити собі, що відродження нації недержавної може початися тільки від образу — ідеї, від взнеслости великих ушляхотнених Бажань та від глибокого морального переродження...

Отже тому не в браку реалізму в ідеології Вячеслава Липинського лежить джерело конфлікту, — бо таким „реалізмом“ примітивізму, якого брак йому закидають, ще ніхто на світі ніякої навіть балканської нації та держави не збудував.

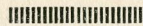
V.

Не геростратове бажання нищення ним сотвореного, не „помилки“ в основах ідей, не розпука та втрата надії, не брак реалізму, не — недуга кермували послідними кроками і замислами Вячеслава Липинського — а свідомість, що смертельно загрожену Ідею треба від загибелі хоч останком сил рятувати. В тій свідомості він неспокійно глядів в будуччину цієї ідеї, бо вона ледви що народилася. Знаменні були його слова, які Він часто повторював перед смертю: „Держави — це твори Божі, почини їх, зародки їх, зерна їх можна дуже легко стоптати і знищити. Треба їх отже особливо в початках теплом окружувати, зберігати та плекати, поки не зміцніють та не закріпнуть“. Одиноке, чим він оправдувався, були його слова „за сильне було моє бажання української держави“ і „не всіх людей можна перемінити в орлів“, — але чи така безмежна любов до Батьківщини і таке бажання потребують взагалі оправдання?

Потіхою у тих незвичайно важких останніх хвилях його життя було це, що найшов зрозуміння і відгук у молодших визнаvcів ідеї. Всю працю послідного року віддав їм: хотів своїми батьківськими порадами перелляти на них свій досвід, свою любов, своє захоплення та привязання до ідеї.

Своїм життєвим приміром він передав тим всім, які повірили в його науку, заповіт, що ідея вимагає від кожного визнаvcя жертв, що шлях її вистелений терням, що треба для здійснення її самовідречення і перемагання себе самого. Безоглядно натомисть поборював кожне скривлення, кожне використання ідеї для особистих цілей.

І цей образ вождя, вірного ідеї до останнього віддиху, остав в душах тих, котрі на склоні його життя стояли коло нього. І накладає це обовязок на них: з рівною непохитністю, як їх великий учитель, стояти на сторожі його наук та ідеї через життя аж до смерті.

Здобута в покорі і молитві Божої благодаті швидче врятує кожного з нас від мук, а цілу Україну від руїни, ніж найраціоналістичніша теорія про неминуучий поступ і щастя без Бога.

В. Липинський.
